

РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦТВА НА СЕЛІ ЯК ПРІОРИТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

А. А. ОСІПОВА, кандидат економічних наук

О. С. ФРОТЕР, кандидат економічних наук

В. С. КОСТЮК, кандидат економічних наук

О. С. СИДОРЕНКО, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (доктор філософії)

Уманський національний університет садівництва

У статті досліджується розвиток підприємництва на селі як ключового пріоритету соціальної політики держави, особливо в умовах сучасних викликів, спричинених війною. Розглядаються механізми підтримки малих форм господарювання, зокрема через створення територіальних сільськогосподарських кооперативів, запровадження спеціальних податкових режимів і фінансових програм. Обґрунтовано значення інтеграції молоді, внутрішньо переміщених осіб і фермерів до економічної діяльності. На основі аналізу існуючих даних запропоновано рекомендації щодо стимулювання сільського підприємництва для забезпечення соціальної стабільності й економічного зростання сільських територій.

Ключові слова: підприємництво на селі, державна соціальна політика, сільськогосподарські кооперативи, податкові стимули, малий бізнес, сталий розвиток, сільські території, інтеграція населення.

Постановка проблеми. Розвиток підприємництва на селі є ключовим інструментом соціальної політики держави, який сприяє як економічному, так і соціальному зростанню. У сучасних умовах, особливо в контексті воєнних дій, підтримка сільського підприємництва є не лише економічним, але й стратегічним завданням. Це дозволяє створювати нові робочі місця, підвищувати рівень доходів сільського населення та зменшувати рівень бідності, зберігаючи при цьому соціальну стабільність у громадах.

Державна політика у цій сфері має бути зосереджена на застосуванні фінансових, податкових та освітніх інструментів, спрямованих на розвиток малого бізнесу, сімейних ферм і кооперативів. Особлива увага повинна приділятися залученню молоді, внутрішньо переміщених осіб і жителів постраждалих територій до економічної діяльності, що забезпечить їхню інтеграцію у стабільне середовище.

Територіальні сільськогосподарські кооперативи здатні стати важливим елементом державної стратегії, оскільки вони об'єднують виробників, переробників і збутові мережі, формуючи замкнутий цикл виробництва. Це не лише сприяє зниженню логістичних витрат, але й підвищує якість продукції та

забезпечує доступ до нових ринків збуту. Зважаючи на виклики воєнного часу, державна підтримка має включати спеціальні програми, такі як гранти, пільгове кредитування та освітні ініціативи для фермерів. Такі заходи допоможуть сільському населенню адаптуватися до нових умов, зберігаючи при цьому продовольчу безпеку та економічний потенціал сільських громад.

Комплексний підхід, що охоплює підтримку кооперативів, розвиток інфраструктури та впровадження інновацій, сприятиме сталому розвитку сільських територій. Це забезпечить не лише економічне зростання, але й збереження природних ресурсів, культурної спадщини та національної ідентичності. В умовах війни сільське підприємництво набуває особливого значення, сприяючи економічній незалежності країни, підвищенню зайнятості та відновленню територій. Саме тому розвиток підприємництва на селі має стати одним із ключових пріоритетів соціальної політики України у найближчі роки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток підприємництва на селі є однією з актуальних проблем соціально-економічного розвитку України. У численних дослідженнях вітчизняних і зарубіжних учених розглядається питання підтримки сільськогосподарських виробників і кооперативів як ключового інструменту забезпечення сталого розвитку сільських територій. Серед дослідників, які розглядають ці питання, варто виділити таких, як Д. Давидовська [1], Л. Бойко [2], Д. Попович і М. Баранова [3], А. Сміт [4], О. Шпикуляк [5] та інших. Зокрема, у роботах Л. Бойко розглядається вплив державної підтримки на ефективність фермерських господарств і шляхи мінімізації економічних ризиків [2].

Попри значну увагу до цієї тематики, багато аспектів залишаються недостатньо висвітленими. Зокрема, це стосується розробки спеціальних податкових режимів для малих сільськогосподарських підприємств, інтеграції молоді та внутрішньо переміщених осіб у підприємницьку діяльність на селі, а також створення територіальних сільськогосподарських кооперативів із замкнутим циклом виробництва.

Таким чином, особливої актуальності набуває створення комплексного механізму державної підтримки підприємництва на селі в умовах воєнного стану, що враховувало б потреби різних категорій населення та сприяло сталому розвитку територій.

Мета статті – обґрунтувати необхідність запровадження інструментів державної підтримки для розвитку малого підприємництва на селі, розробити рекомендації щодо створення територіальних сільськогосподарських кооперативів та визначити шляхи інтеграції малих виробників у економічну діяльність.

Методика досліджень. У процесі дослідження використано комплекс методів, що дозволили всебічно проаналізувати розвиток підприємництва на селі в умовах воєнного стану. Теоретичний аналіз базувався на методах систематизації та узагальнення наукових праць, що забезпечило формування концептуальних підходів до державної підтримки підприємництва. Статистичний аналіз застосовано для оцінки динаміки основних показників

функціонування сільського господарства та діяльності кооперативів. Метод порівняння дозволив виявити ключові особливості та недоліки вітчизняного досвіду підтримки малого бізнесу на селі в порівнянні із закордонними практиками. Графічний метод використано для наочного представлення динаміки показників і результатів аналізу. Основною гіпотезою дослідження є те, що розвиток сільськогосподарських кооперативів як основи малого підприємництва сприяє підвищенню соціально-економічної стабільності сільських територій.

Результати досліджень. Наразі основу господарської діяльності на сільських територіях України складає сільське господарство, у якому зайнято понад 15 % економічно активного населення країни. У цій галузі функціонує близько 50 тис. сільськогосподарських підприємств різних форм і розмірів, зокрема понад 48 тис. фермерських господарств та майже 4,3 млн особистих селянських господарств. Зазначимо, що кількість сільськогосподарських підприємств зазнала значних змін через вплив активних воєнних дій, розпочатих у 2022 році, що суттєво вплинуло на структуру та функціонування аграрного сектору. Попередні оцінки свідчать про скорочення кількості фермерських господарств, однак точні дані станом на 2024 рік потребують подальшого уточнення через обмежену доступність офіційної статистики [6–8].

За експертними оцінками, в Україні налічується приблизно 700–800 тис. особистих селянських господарств, які відповідають міжнародним критеріям селянських фермерських господарств. Ці господарства потенційно можуть отримати статус суб'єктів підприємницької діяльності (сімейних ферм) без створення юридичної особи та стати повноцінними учасниками аграрного ринку, як це прийнято в країнах з розвинутою економікою. Крім того, особисті селянські господарства виробляють значну частку сільськогосподарської продукції України: 37 % продукції рослинництва та майже 53 % продукції тваринництва. Станом на 1 квітня 2024 року в Україні налічувалося близько 3,85 млн особистих селянських господарств, що на 7,9 тис. менше порівняно з попереднім роком. Загалом, з 2017 року кількість таких господарств зменшилася на 186,4 тис. Ця ситуація акцентує увагу на важливості державної підтримки та ефективної соціальної політики, спрямованої на розвиток підприємництва у сільській місцевості, зокрема у складних соціально-економічних умовах [9].

Варто зазначити, що через повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну у 2022 році 25 % сільськогосподарських домогосподарств призупинили або скоротили обсяги виробництва продукції, а в прифронтових областях цей показник сягнув 38 % [10]. Незважаючи на ці виклики, український аграрний сектор демонструє високу стійкість та адаптивність до ризиків воєнного часу. У 2023 році збір усіх груп сільськогосподарських культур у 1,5–3 рази перевищував потреби внутрішнього споживання.

Станом на IV квартал 2021 року рівень безробіття серед населення віком 15–70 років у сільській місцевості України становив 11,5 %, що перевищувало показник у міських районах, де цей рівень складав 10,1 % [11]. Однак, через повномасштабне вторгнення росії в Україну в лютому 2022 року, ситуація на

ринку праці зазнала значних змін. За оцінками Національного банку України, загальний рівень безробіття в країні у 2023 році становив 19,1 %, з прогнозом зниження до 16,5 % у 2024 році та до 14,2 % у 2025 році [12]. У 2019–2024 рр. рівень безробіття в Україні зазнав значних змін через пандемію COVID19 та війну. У 2019 році рівень безробіття становив 8,6%, але у 2020 році через карантинні обмеження зріс до 9,9 %. Пік безробіття припав на 2022 рік, коли через руйнування інфраструктури та переміщення населення показник склав 21,1 %. У 2023 році спостерігалось поступове зниження до 19,1 %, з тенденцією до подальшого покращення завдяки економічній активізації. Прогноз на 2024 рік вказує на можливе зниження безробіття до 16,5 % завдяки відновленню ринку праці та адаптації внутрішньо переміщених осіб [13].

Високий рівень безробіття є показником низького соціального розвитку територій. Він спричиняє зменшення доходів домогосподарств, що послаблює місцеву економіку та збільшує рівень бідності. Соціальна нестабільність і відтік працездатного населення поглиблюють проблеми, знижуючи інвестиційну привабливість регіону. Нестача податкових надходжень обмежує фінансування соціальних програм, освіти та медицини. Ці чинники формують замкнене коло стагнації, що потребує державної підтримки й інвестицій у створення робочих місць. З метою покращення ситуації на сільських територіях і оптимізації їх соціальної складової необхідно стимулювати розвиток підприємництва як основи економічного зростання. Важливо запроваджувати державні програми підтримки малого та середнього бізнесу, спрямовані на фінансову, консультативну й освітню допомогу підприємцям. Особливу увагу слід приділити створенню умов для функціонування сімейних ферм як суб'єктів підприємницької діяльності без необхідності реєстрації юридичної особи. Державна політика має сприяти розширенню доступу сільського населення до сучасної інфраструктури, ринків збуту та цифрових технологій. Комплексні заходи такого типу сприятимуть не лише економічному зростанню, але й підвищенню якості життя в сільській місцевості.

В Україні сільськогосподарським виробництвом займаються різноманітні суб'єкти господарювання, включаючи великі аграрні компанії, фермерські господарства та особисті селянські господарства. Згідно з даними Державної служби статистики України, станом на 1 жовтня 2021 року в країні налічувалося 48 609 фермерських господарств [14]. Крім того, значну роль у виробництві сільськогосподарської продукції відіграють особисті селянські господарства, які забезпечують вагомому частку продукції рослинництва та тваринництва. Зокрема, у 2020 році господарства населення виробили 50,5 % загального обсягу сільськогосподарської продукції (рис. 2).

Отже, поступове зниження частки господарств населення у виробництві сільськогосподарської продукції в Україні за 2020–2024 роки: з 51,5 % до 47,5 % для загальної продукції, з 48,5 % до 43,5 % для тваринництва та з 37,8 % до 33,5 % для рослинництва. Це свідчить про зменшення ролі господарств населення в аграрному секторі та можливу концентрацію виробництва у великих підприємствах.

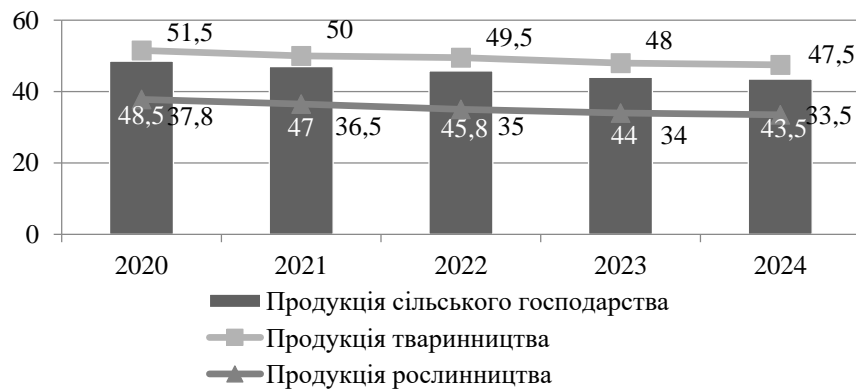

Рис. 1. Виробництво сільськогосподарської продукції господарствами населення (питома вага у загальному обсязі сільськогосподарської продукції України) у 2020–2024 рр., %

Джерело: [2, 14]

Однак, частина домогосподарств в Україні, зайнятих сільськогосподарським виробництвом, залишається поза межами формальної правової системи. Вони переважно уникають сплати податків, що обмежує їхній доступ до державних програм підтримки та соціального захисту. Водночас ці домогосподарства вважаються виробниками сільськогосподарської продукції, хоча їх діяльність офіційно не визнається формою господарювання. Це особливо стосується високотоварних домогосподарств, які реалізують значну частину своєї продукції на ринку, фактично діючи як підприємці. Для стимулювання їхньої діяльності та підвищення рівня зайнятості у сільській місцевості необхідно впровадити податкові інструменти, зокрема пільги чи спеціальні режими оподаткування, що сприятимуть їхній інтеграції в офіційну економіку.

У багатьох країнах існують податкові пільги та спеціальні режими для малих підприємців, що сприяють їхньому розвитку та інтеграції в економіку. Наприклад, у Німеччині застосовується прогресивна шкала оподаткування, де податкове навантаження залежить від рівня доходу, а також передбачені пільги для певних категорій населення, таких як неповнолітні, інваліди та люди похилого віку [15]. У Португалії та Нідерландах також діють спеціальні режими оподаткування для малих підприємців, які передбачають знижені ставки податків або звільнення від оподаткування за умови, що дохід не перевищує встановленого порогу. Крім того, у багатьох країнах існують спеціальні податкові режими та пільги для молодих фермерів, людей похилого віку та інших вразливих груп населення, що сприяє їхній економічній активності й соціальному захисту [16].

Попри значні податкові пільги, такі господарства все ж перебувають на обліку у відповідних державних органах, що дозволяє ефективніше реалізовувати державну політику та забезпечувати соціальну підтримку у сфері сільського господарства. Це сприяє покращенню контролю за безпечністю харчових продуктів і відстеженню їх походження, розвитку ринку кредитування, легалізації сільськогосподарської діяльності, а також створює основу для формування інших реєстрів, таких як земельні ділянки, субсидії, органічна

продукція чи ідентифікація тварин. Окрім того, це дає можливість здійснювати моніторинг доходів господарств, отриманих від сільськогосподарської діяльності.

З цієї точки зору доцільно переглянути умови оподаткування доходів особистих селянських господарств, зосередившись на податку на доходи фізичних осіб. Передусім, це може бути досягнуто шляхом зміни підходу до бази оподаткування – від індивідуальних доходів кожного платника до обліку сукупних сімейних доходів. У такому випадку механізм оподаткування індивідуальних сільськогосподарських виробників, які вступили до складу сільськогосподарського кооперативу, може виглядати наступним чином (рис. 2).

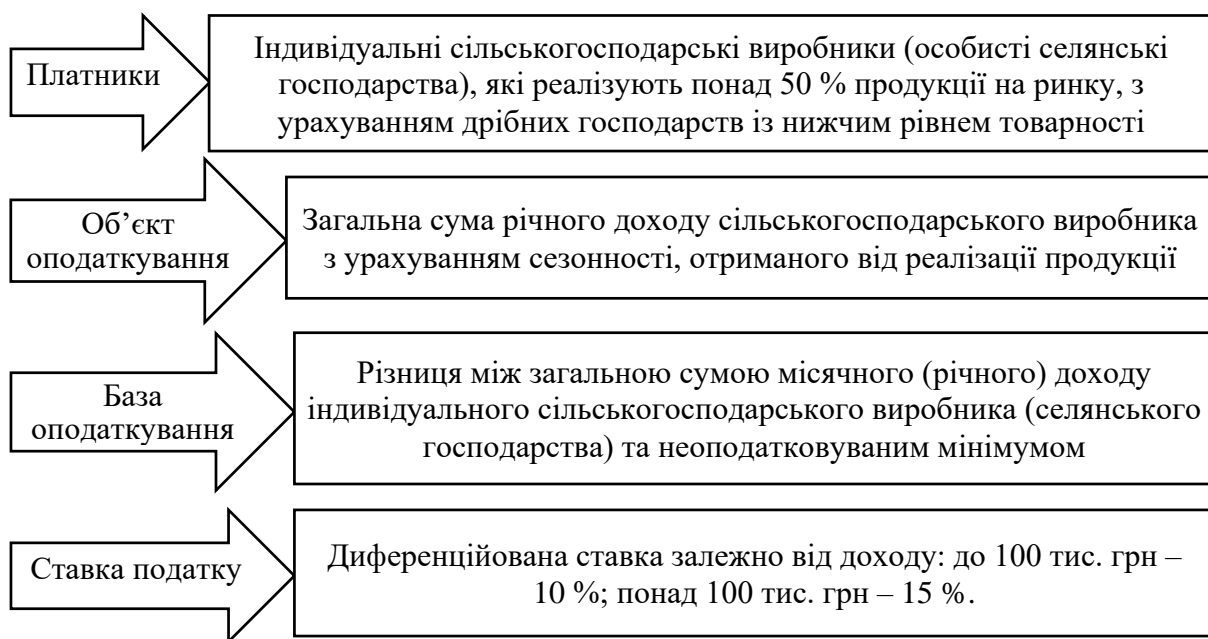

Рис. 2. Підхід до оподаткування доходів індивідуальних сільськогосподарських виробників

Джерело: власні узагальнення авторів

Запропонований механізм передбачає стимулювання індивідуальних сільськогосподарських виробників через перехід до єдиного податку на доходи фізичних осіб. Платниками виступають господарства, які реалізують понад 50 % своєї продукції на ринку. Об'єктом оподаткування визначається загальна сума річного доходу, враховуючи сезонність та нерівномірність надходжень у сільському господарстві. База оподаткування формується як різниця між річним доходом і неоподатковуваним мінімумом, що встановлюється на рівні прожиткового мінімуму або середньої заробітної плати в галузі. Ставка податку диференціюється залежно від рівня доходу: до 100 тис. гривень – 10 %, понад 100 тис. гривень – 15 %. Цей механізм спрямований на легалізацію доходів сільських виробників, підвищення зайнятості та забезпечення ефективної державної підтримки.

У сучасних умовах важливо посилити державну підтримку через запровадження податкових стимулів для сільськогосподарських кооперативів. У контексті реформи децентралізації органи місцевого самоврядування

намагаються збільшити обсяги власних фінансових ресурсів. Проте збалансування місцевих бюджетів здебільшого досягається завдяки значним міжбюджетним трансфертам, розмір яких щороку перевищує власні доходи місцевих бюджетів. Наразі ситуація зі збалансуванням бюджетів місцевих органів влади значною мірою залежить від міжбюджетних трансфертів, обсяги яких щороку перевищують власні доходи місцевих бюджетів. Згідно з даними Міністерства фінансів України, у 2023 році до загального фонду місцевих бюджетів надійшло 441,9 млрд грн, що на 43,8 млрд грн (або 11 %) більше порівняно з 2022 роком [17]. Проте, частка доходів місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України знизилася з 24,4 % у 2022 році до 15,8 % за результатами виконання зведеного бюджету за 9 місяців 2024 року [18].

Міжбюджетні трансферти, які надаються для покриття дефіциту місцевих бюджетів, залишаються ключовим джерелом фінансування багатьох територіальних громад. Це підкреслює важливість реформ, спрямованих на підвищення фінансової самостійності громад, а також на вдосконалення механізмів розподілу трансфертів для зменшення їхньої частки у загальному обсязі фінансових ресурсів місцевого самоврядування.

Проте, в умовах воєнного часу та значного скорочення економічної активності в Україні, реформа децентралізації залишається важливим інструментом підтримки місцевого самоврядування та сільських територій. Суттєве зростання міжбюджетних трансфертів поряд із видатками місцевих бюджетів свідчить про необхідність зосередження уваги на розвитку інструментів, які здатні забезпечити фінансову сталість громад. Одним із таких інструментів є стимулювання сільськогосподарських кооперативів, що здатні стати ключовими об'єктами державної підтримки.

Особливо актуальним є створення територіальних сільськогосподарських кооперативів (ТСГК), які об'єднуюватимуть господарства в межах однієї громади, що дозволить мінімізувати транспортні витрати та забезпечити замкнутий цикл виробництва. Запровадження спрощеного податкового режиму, а також спеціального режиму оподаткування ПДВ для таких кооперативів, сприятиме їх швидшій адаптації до сучасних економічних викликів. Водночас акцент має бути зроблений на інтеграції фермерських господарств сімейного типу та особистих селянських господарств до кооперативів із диференційованою спеціалізацією, що сприятиме стабільності ринків збуту.

Державна підтримка має передбачати створення фінансових програм, спрямованих на розвиток малого підприємництва у сільській місцевості. Це включає кредитування, страхування, а також грантові програми для започаткування та модернізації сільськогосподарських виробництв. Крім того, слід зосередитися на навчанні фермерів сучасним методам господарювання, розвитку логістичних центрів та створенні ефективних ринків збуту продукції.

Таким чином, модель територіального сільськогосподарського кооперативу в умовах війни може стати ефективним рішенням для розвитку сільських територій, забезпечуючи економічну стабільність, зростання зайнятості та підтримку продовольчої безпеки. Відтак, організація таких кооперативів має

включати малих сільськогосподарських виробників, переробні підприємства та інфраструктурні об'єкти, спрямовані на створення конкурентоспроможної продукції із зниженою собівартістю та мінімальними втратами.

Модель формування та функціонування територіального сільськогосподарського кооперативу (ТСГК) передбачає об'єднання малих сільськогосподарських виробників в межах однієї територіальної громади для спільного виробництва, переробки та збуту продукції. Основна мета створення ТСГК полягає у підвищенні економічної стійкості громад, зменшенні витрат на логістику, впровадженні замкнутого циклу виробництва та забезпеченні доступу до стабільних ринків збуту. Створення кооперативу починається з ініціативної групи, яка проводить оцінку потенціалу громади та організовує реєстрацію юридичної особи з прозорою організаційною структурою. До складу кооперативу входять сільськогосподарські виробники, переробні підприємства та логістичні центри, які взаємодіють для досягнення спільної мети. Кооператив виконує функції координації виробництва, організації переробки продукції, спільного маркетингу та виходу на нові ринки.

Для фінансування діяльності ТСГК використовуються внески учасників, гранти, державні субсидії та пільгові кредити. Спрощений податковий режим та спеціальний режим оподаткування ПДВ сприяють зниженню фінансового навантаження на учасників кооперативу. Одним із ключових завдань є навчання членів кооперативу сучасним технологіям виробництва, переробки та управління, що підвищує їхню конкурентоспроможність. Така модель дозволяє мінімізувати витрати на транспортування продукції, впроваджувати безвідходне виробництво та знижувати собівартість товарів. Результатом роботи ТСГК стане підвищення рівня зайнятості, зростання доходів фермерів, поліпшення соціальних умов у громадах та створення сталого економічного середовища.

Висновки. Отже, розвиток підприємництва на селі є ключовим інструментом для досягнення соціально-економічної стабільності, особливо в умовах сучасних викликів, спричинених війною та економічними потрясіннями. Сільське господарство, що залишається основним видом діяльності на сільських територіях, забезпечує роботою значну частку економічно активного населення, проте вимагає переосмислення державної підтримки. Запровадження моделей територіальних сільськогосподарських кооперативів здатне стимулювати ефективність виробництва, зменшити витрати на логістику та забезпечити стабільні ринки збуту.

Особливу увагу слід приділити створенню сприятливих умов для розвитку малого підприємництва, зокрема через впровадження спеціальних податкових режимів і грантових програм для фермерів-початківців. Така підтримка не лише сприятиме зростанню доходів сільських домогосподарств, але й дозволить забезпечити ефективно використання ресурсів, зберегти навколишнє середовище та підвищити інвестиційну привабливість території.

Водночас важливо забезпечити інтеграцію кооперативів у загальну систему державної підтримки, що дозволить ефективно спрямовувати фінансові ресурси, розвивати інфраструктуру та впроваджувати інноваційні рішення. Такий

комплексний підхід дозволить поєднати економічне зростання із соціальною стабільністю, сприяючи гармонійному розвитку сільських територій і забезпечуючи сталий внесок у загальнонаціональну економіку.

Література:

1. Давидовська Г. І. Проблеми соціального підприємництва в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Вип. 7. Ч. 1. С. 106–109.
2. Бойко Л. О. Виклики та проблеми фермерських господарств у період невизначеності. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. №11. 2024. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-11-04-02>.
3. Попович Д. В., Баранова М. С. Соціальне підприємництво як перспективний інструмент вирішення проблем сучасного суспільства. *Молодий вчений*. 2017. №5 (45). С. 701–705.
4. Сміт А. Дослідження про природу і причини багатства народів: пер. з англ. О. Васильєв, М. Межевікіна, А. Малівський. К. : Наш формат. 2018. 736 с.
5. Шпикуляк О. Г. Теоретичні засади розвитку підприємництва в інституційному механізмі ринку. Розвиток малих аграрних підприємств в ринковому інституційному середовищі: індикатори та ефективність : монографія. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2017. 204 с.
6. Очікування сільськогосподарських підприємств у III кварталі 2024 року щодо перспектив розвитку їх ділової активності. Режим доступу: <https://stat.gov.ua/uk/publications/ochikuvannya-silskohospodarskykh-pidpryyemstv-u-iii-kvartali-2024-roku-shchodo>. (дата звернення: 12.11.2024).
7. Парламент ухвалив держбюджет – 2024: скільки закладено на підтримку аграріїв. Режим доступу: <https://agrotimes.ua/agromarket/parlament-uhvalyv-derzhbyudzhets-2024-skilky-zakladeno-na-pidtrymku-agrariyiv/>. (дата звернення: 15.11.2024).
8. Вплив війни на стан аграрної галузі в Україні. Режим доступу: <https://economics.org.ua/images/Analitika-agro-sector2023.pdf>. (дата звернення 18.11.2024).
9. За 7 років особистих селянських господарств стало на 186 тис. менше. Режим доступу: https://skilky-skilky.info/za-7-rokiv-osobystykh-selianskykh-hospodarstv-stalo-na-186-tys-menshe/?utm_source=chatgpt.com. (дата звернення 22.11.2024).
10. Аграрний сектор України у 2023 році: складові стійкості, проблеми та перспективні завдання. Режим доступу: https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/ahrarynyu-sektor-ukrayiny-u-2023-rotsi-skladovi-stiykosti-problemy-ta?utm_source=chatgpt.com. (дата звернення 18.11.2024).
11. Зайнятість та безробіття населення у IV кварталі 2021 року. Режим доступу: <http://surl.li/mizkzg>. (дата звернення 15.11.2024).
12. Безробіття в Україні зменшується: яка ситуація на ринку праці. Режим доступу: https://24tv.ua/economy/bezrobittya-ukrayini-yak-zminyuyetsya-situatsiya-rinku-pratsi_n2432517?utm_source=chatgpt.com. (дата звернення: 12.11.2024).
13. Рівень безробіття в Україні. Режим доступу: https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/?utm_source=chatgpt.com. (дата звернення 17.11.2024).
14. За 2021 рік в Україні створили 806 фермерських господарств. Режим доступу: <https://dzi.gov.ua/press-centre/news/za-2021-rik-v-ukrayini-stvoryly-806>

farmerskyh-gospodarstv-derzhstat/?utm_source=chatgpt.com. (дата звернення 20.11.2024).

15. Податки в Німеччині для підприємств та фізичних осіб. Режим доступу: https://migrant.biz.ua/nimechina/biznes-de/podatky-v-nimechchyni.html?utm_source=chatgpt.com. (дата звернення 16.11.2024).

16. Стеблянко А. В., Солдатенко М. Д. Правове регулювання спеціальних податкових режимів в податковому праві України та зарубіжних країн. *Молодий вчений*. 2021. № 11 (99). DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-11-99-73>.

17. Мінфін: За 2023 рік до загального фонду місцевих бюджетів надійшло 441,9 млрд гривень. Режим доступу: https://www.kmu.gov.ua/news/minfin-za-2023-rik-do-zahalnoho-fondu-mistsevykh-biudzhetiv-nadiishlo-4419-mlrd-hryven?utm_source=chatgpt.com. (дата звернення 21.11.2024).

18. Аналіз місцевих бюджетів за 9 місяців 2024 року: як війна та бюджетні новації вплинули на місцеве самоврядування. Режим доступу: https://decentralization.ua/news/18931?utm_source=chatgpt.com. (дата звернення: 14.11.2024).

References:

1. Davydovska, H. I. (2016). Problems of social entrepreneurship in Ukraine. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University*, no. 7 (1), pp. 106–109. [in Ukrainian].

2. Boiko, L. O. (2024). Challenges and problems of farms during the period of uncertainty. *Problems of modern transformations. Series: economics and management*, no. 11. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-11-04-02>. [in Ukrainian].

3. Popovych, D. V., Baranova, M. S. (2017). Social entrepreneurship as a promising tool for solving modern society's problems. *Young Scientist*, no. 5 (45), pp. 701–705. [in Ukrainian].

4. Smith, A. (2018). *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*. Kyiv: Nash Format. 736 p. [in Ukrainian].

5. Shpykulyak, O. H. (2017). Theoretical foundations of entrepreneurship development in the institutional mechanism of the market. Development of small agrarian enterprises in the market institutional environment: indicators and efficiency. Kyiv: National Scientific Center "IAE". 204 p. [in Ukrainian].

6. Expectations of agricultural enterprises in the III quarter of 2024 regarding the prospects for the development of their business activity. Available at: <https://stat.gov.ua/uk/publications/ochikuvannya-silskohospodarskykh-pidpryyemstv-u-iii-kvartali-2024-roku-shchodo> (Accessed November 12, 2024). [in Ukrainian].

7. Parliament adopted the state budget – 2024: how much is allocated for the support of farmers. Available at: <https://agrotimes.ua/agromarket/parlament-uhvalyv-derzhbyudzhet-2024-skilky-zakladeno-na-pidtrymku-agrariyiv> (Accessed November 15, 2024). [in Ukrainian].

8. The impact of the war on the state of the agricultural sector in Ukraine. Available at: <https://economics.org.ua/images/Analitika-agro-sector2023.pdf> (Accessed November 18, 2024). [in Ukrainian].

9. In 7 years, the number of private households decreased by 186,000. Available at: <https://skilky-skilky.info/za-7-rokiv-osobystykh-selianskykh-hospodarstv-stalo-na-186-tys-menshe> (Accessed November 22, 2024). [in Ukrainian].

10. Agrarian sector of Ukraine in 2023: components of sustainability, problems, and promising tasks. Available at: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/ahraryy-sektor-ukrayiny-u-2023-rotsi-skladovi-stiykosti-problemy-ta> (Accessed November 18, 2024). [in Ukrainian].
11. Employment and unemployment of the population in the IV quarter of 2021. Available at: <http://surl.li/mizkzg> (Accessed November 15, 2024). [in Ukrainian].
12. Unemployment in Ukraine is decreasing: what is the situation in the labor market. Available at: <https://24tv.ua/economy/bezrobittya-ukrayini-yak-zminyuyetsya-situatsiya-rinku-pratsi> (Accessed November 12, 2024). [in Ukrainian].
13. Unemployment rate in Ukraine. Available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy> (Accessed November 17, 2024). [in Ukrainian].
14. In 2021, 806 new farms were established in Ukraine. Available at: <https://dzi.gov.ua/press-centre/news/za-2021-rik-v-ukrayini-stvoryly-806-fermerskyh-gospodarstv-derzhstat> (Accessed November 20, 2024). [in Ukrainian].
15. Taxes in Germany for businesses and individuals. Available at: <https://migrant.biz.ua/nimechina/biznes-de/podatky-v-nimechchyni.html> (Accessed November 16, 2024). [in Ukrainian].
16. Steblianko, A. V., Soldatenko, M. D. (2021). Legal regulation of special tax regimes in tax law of Ukraine and foreign countries. *Young Scientist*, no. 11 (99). DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-11-99-73>. [in Ukrainian].
17. Ministry of Finance: In 2023, UAH 441.9 billion was received by the general fund of local budgets. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/news/minfin-za-2023-rik-do-zahalnoho-fondu-mistsevykh-biudzhetyv-nadiishlo-4419-mlrd-hryven> (Accessed November 21, 2024). [in Ukrainian].
18. Analysis of local budgets for 9 months of 2024: how the war and budgetary innovations affected local self-government. Available at: <https://decentralization.ua/news/18931> (Accessed November 14, 2024). [in Ukrainian].

Annotation

Osipova A., Kostyuk V., Sydorenko O., Froter O

Development of Rural Entrepreneurship as a Priority of State Social Policy

The article investigates the development of rural entrepreneurship as a priority of state social policy, particularly under the challenges posed by the ongoing war in Ukraine. The relevance of the topic lies in the critical role of rural entrepreneurship in ensuring economic stability, reducing unemployment, and fostering sustainable development of rural territories. The article highlights the necessity of state support through financial, tax, and educational instruments aimed at stimulating small businesses, family farms, and agricultural cooperatives.

The purpose of the study is to substantiate the need for implementing tools to support small-scale rural entrepreneurship and propose recommendations for creating territorial agricultural cooperatives with a closed production cycle. The research employs methods of theoretical analysis, systematization, statistical evaluation, and graphical representation to analyze the dynamics of rural development and determine effective mechanisms for state support.

The results reveal that agricultural cooperatives, functioning within specific territorial communities, can significantly enhance the competitiveness of small producers by reducing logistics costs, improving product quality, and ensuring access to stable markets. The study identifies the benefits of introducing simplified tax regimes and grant programs to encourage the establishment and effective functioning of cooperatives. Furthermore, the integration of youth, internally displaced persons, and local rural populations into economic activities is emphasized as a vital component of social stability and economic recovery.

In conclusion, the article outlines the practical recommendations for creating a comprehensive system of state support for rural entrepreneurship, addressing both economic and social aspects. These measures include promoting agricultural cooperatives, facilitating financial accessibility, and providing training for modern agricultural practices.

Key words: *rural entrepreneurship, state social policy, agricultural cooperatives, tax incentives, small business, sustainable development, rural areas, population integration.*

УДК: 339.56

DOI: 10.32782/2415-8240-2024-105-2-242-253

ЕКСПОРТНА АГРОПРОДОВОЛЬЧА СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ УКРАЇНИ: ОЦІНКА ТА СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ

М. І. МОСТОВ'ЯК, здобувач третього (освітньо-наукового рівня) вищої освіти (доктор філософії)

В. О. СМОЛІЙ, здобувач третього (освітньо-наукового рівня) вищої освіти (доктор філософії)

Уманський національний університет садівництва

У статті досліджено експортну спеціалізацію агропродовольчої продукції України з використанням індексів конкурентних переваг, диверсифікації та інших показників. Проаналізовано структуру експорту за укрупненими товарними групами, виявлено домінування сировинного сегмента, зокрема зернових культур та олій. Оцінено динаміку показників експортної спеціалізації, а також стратегічні можливості для її зростання через розвиток переробки та інновацій. Розглянуто ризики залежності від вузької товарної номенклатури; сформульовано рекомендації щодо диверсифікації експорту та зміцнення конкурентоспроможності на міжнародних ринках.

Ключові слова: *експорт, агропродовольча продукція, спеціалізація експорту, диверсифікація експорту, агропродовольчий сектор, порівняльні переваги.*

Постановка проблеми. Сучасні економічні умови, зокрема процеси глобалізації та лібералізації торгівлі, формують підвищений інтерес до питань експортної спеціалізації, яка є ключовим фактором конкурентоспроможності